

לשיטתו" ס

דברים שאמר החכם במקומות שונים נובעים מתפיסה כללית וקשורים לשיטתו של החכם כפי שגילו לנו חכמים.

דבר פשוט הוא, כי דבריו של חכם קשורים קשר עמוק למהותו ולשורש נשמתו.

גידול אמר: כל האומר שמועה מפי אומרה יהא רואה בעל השמועה כאלו הוא עומד כנגדו, ומה טעמא "אך בצלם יתהלך איש" (ירושלמי שבת פ"א ה"ב).

פעמים, שניתן לזהות את הקשר בין דברים שנאמרו על החכם, על תכונותיו ואישיותו, ובין דברים שאמר. כמו כן ניתן לראות קשר בין דברים שאמר החכם בנושאים שונים.

דוגמא לכך אנו מוצאים כבר בדברי הגמרא. למשל (מועד קטן ט' ע"ב):

רבי יהודה אומר לא תסוד. תניא, רבי יהודה אומר: אשה לא תסוד, מפני שניוול הוא לה. ומודה רבי יהודה בסיד שיכולה לקפלו במועד שטופלתו במועד, שאף על פי שמצירה היא עכשיו - שמחה היא לאחר זמן. ומי אית ליה לרבי יהודה האי סברא? והתנן, רבי יהודה אומר: נפרעין מהן מפני שמצר. אמרו לו: אף על פי שמצר עכשיו - שמח הוא לאחר זמן! - אמר רב נחמן בר יצחק: הנח להלכות מועד, דכולהו מצר עכשיו ושמח לאחר זמן נינהו.

הגמרא מקשה על דבריו של ר' יהודה בהלכות חול המועד, מדבריו בהלכות עבודה זרה, אף שאין קשר ישיר בין המקרים. ועוד. בירושלמי אמרו בענין הזימון (ברכות פ"ז ה"א):

ר' אבא בשם רב חונא רבי זעירא בשם אבא בר ירמיה: שלשה חובה, שנים רשות. אמרה דבי זעירא קומי רבי יסא. אמר ליה: אני אין לי אלא משנה, שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן. רבנן דהכא בדעתון ורבנן דהתם בדעתון, שמואל אמר: שנים שדנו דינן דין אלא שהוא נקרא בית דין חצוף, ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש תרויהון אמרי: אפילו שנים שדנו אין דינן דין.

הירושלמי רואה קשר בין שיטתם של האמוראים בענין זימון ובין שיטתם בענין מספר הדיינים בבית דין.

הרב קוק זצ"ל עמד על "שיטתם" של כמה מחכמי ישראל. כגון (אגרות ראי"ה ח"ב, אגרת תקנ"ה):

וכן הן הנשמות של אותם שהסגולה הישראלית לבדה מתגלה בהם בעקבא דמשיחא, ולהם יש תרופה, אף על פי שיש בהם סרחון גדול, וחושך רב וכבד מאד. אמר על זה רב יוסף: "ייתי ואזכי דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה", ורב יוסף היה דרכו להביט על הפנימיות, ותלה גדולתו בגדולת "ההוא יומא דקא גרים", ואמר על אמו: "איקום מקמי שכינתא דאתיא", ואמר על עצמו: "לא תיתני ענוה דאיכא אנא", אף על פי שמצד החיצוניות נראה הדבר לגאווה חלילה, אבל בעל סגולה נפשית שכמותו ע"ה אמר זה בכל מילוי הקדושה והענוה האמיתית, מעין ענותנותו של אדון הנביאים ע"ה, ותלמידיו הם הולכים בדרכיו.

וכן (אגרות ראי"ה ח"ג, אגרת תת"ח):

וזהו טעם איסור נתינת קנקנתום בתוך הדיו, משום דבעינן "וכתב ומחה", כתב שיוכל להימחות, מצד צחצוחי הרשעה הנוגעים בערכי הקודש, ואם יד הרשעה מזהמת את כל היסוד במפעליה הרי שורפין אותם ואת האזכרות שבהם, כדי שלא להניח מקום לא למינים ולא למעשיהם. בכללות הקודש רק נגיעה יש לה, כמגע האיש הנאבק עם יעקב, ודי למטרת מחיקה זו מחיה כחנית על ידי כתב שיוכל להימחות. ור' מאיר, שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו, בתורתו ה' כתוב כתנות אור באל"ף, ובירושלמי נאמר עליו הא משיחון, כלומר הארת נשמה ממערכה כזו שהעולם יעלה עליו אחרי שכבר אורו של משיח יזרח והרשעה כעשן תכלה, מצדו לא ה' צורך, וגם חסרון יש במניעת הטלת הקנקנתום, ואפשריות המחיקה והראויות לה הרי הוא תוכן מנגד למהות האור המזוקק של נהורא עילאה, המנהיר ומאיר עיני חכמים בהלכה, ועל פי מדתו היה מטיל קנקנתום בתוך הדיו... וכל זה אין שייך בגדולי המעלה הרואים עולמם בחייהם, וכל שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו, ואורו של משיח עליו זורח, ור' מאיר שנאמר עליו "ועפעפיק יישירו נגדך" כתב שלא מן הכתב, כשם שהטיל קנקנתום בתוך הדיו.

וכן (עולת ראי"ה ח"ב עמ' ד):

אמנם מי שבעת שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל יוכל להשיב "כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה, 'ובכל נפשך', מתי יבא לידי ואקיימנו", ולהאריך באותה שעה ב"אחד" עד שיצאת נשמתו, רק הוא יוכל לומר שאין כל העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל, שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים. אמנם כנטף מים מני ים, כזיק אחד מלהב אש שעד לב השמים, כאות אחד מספר גדול ורחב ידיים, ידע איש אשר כה רמה נפשו להעריך גם כן את האהבה הפרטית הטבעית בערכה הטהור, והיו לו האהבה הטהורה הטבעית, והאהבה הלאומית הנאורה, והאהבה האלהית הקדושה ומלאה הוד, ערוכות במערכה, "כמגדל דוד בנוי לתלפיות"... אבל טהורי לב יראו את ר' עקיבא בגדלו. את ר' עקיבא המשחק כשרואה ששועל יוצא מבית קדשי הקדשים, מפני שלנפשו הענקית העתיד הרחוק נצב כהוה, את ר' עקיבא המלא צהלה לקול המונה של רומי, מפני שהאהבה האלהית הנובעת מעומק חכמת לבו הנפלאה הורתהו, עד כדי מלא ציור חי, כי רומי ואליליה כליל תחלוף, ואור ציון לעד יזרח. האהבה בתענוגים למחזה העתיד הודאי מלאה כל כך את לבבו הטהור, עד כי לא הניחה לו מקום גם לאנחת לב על ההוה המרעיד, שהכירו רק כעב קל על פני החמה הברה בשחקים. ורק ממקור אותה הנפש, שנשמתו יצאה באחד, יצאה ההחלטה: שכל הכתובים קודש ושה"ש - קו"ק.

דוגמאות אלו, אף כי נאמרו בענייני אגדה, נותנות כיוון בנושא זה¹. במקום נוסף ביאר הרב קוק זצ"ל את יסוד הדברים (עין אייה שבת ח"א, עמ' 15):

החיבה שתתגלה בלב חכם גדול לשיטתו של חכם אחד בכללה, באה מסגולת הנפש שעל פי רגשה הטבעי היא מרגשת שאלו המחשבות והדרכים הם נאותים לה, וממילא מובן שהחיבה הזאת צריכה להוביל גם כן לתעודה מעשית, עד שגם בפועל נאה לחכם זה, המוצא את עצמו חושק וחובב מטבעו דרכיו ונטיותיו הגיוני לבבו ודעותיו של חכם גדול ואדיר אחד, הוא אות שדרכים הללו נאותים לו והם יביאו רב טובה לנפשו. כי בדרכי ד' וארחות הטוב והקדושה נמצאים מסלולים שונים, וכל איש רב דעה צריך להנהיג עצמו על פי נטייתו הפנימית.

¹ על דרכו של הרב זצ"ל ב"לשיטתו" ראה בספר "אישים ושיטות" להגרש"י זיון (עמ' 238).

גם הנצי"ב בספרו "העמק שאלה" הלך בדרך זו, וכך כותב ב"פתח העמק" (פתיחה לשאלות, פרק א' אות ח'):

האר"י והרמ"ק אשר עינם צפו למרחוק, אמרו דרב אחאי בעל השאלות גלגול רב אחאי הקדמון, והוסיפו לראות שהוא ז"ל תקן נשמת אחאב המלך. והנה אף כי דרך אדם להתבייש בהשתמשו בטלית שאינה שלו, בכל זאת לצורך שעה עת לכל חפץ לכל אדם לפי פעלו, כך עבודתי תמה בזה הספר הקדוש הביאני להתלבש בטלית שאינה שלי, ואומר לכל שאול הוא לי, ואומר אחאב היה כלול במדת החסד כמפורש בכתוב "ידענו כי מלכי ישראל מלכי חסד המה", ובפ' חלק איתא אחאב ותרן בממונו היה... וקרוב לומר עוד שעל פי עונש בא לידו אותו עוון דרציחה, על שהתחסד עם איש חרמו בן הדד, שהקב"ה עשה מצודים להמיתו, והוא הוסיף להתחסד על מדותיו של הקב"ה, ונגזר עליו והיתה נפשך תחת נפשו, ונתקיים בו הא דאיתא במדרש קהלת ז', "רשב"ל אומר כל מי שנעשה רחמן במקום אכזרי, סוף שנעשה אכזר במקום רחמני וכו'" ועל זה כתיב "אל תהי צדיק הרבה וגו' אל תרשע הרבה", וכל זה בא לידי אחאב. ובא רבינו אשר היה כלול גם כן במדת החסד, עד אשר נדחה מפני ריש גולה שהיה שונאו וסמך את תלמידו, ויצא והלך לו רבינו לארץ ישראל, ולא רצה להיות להם למוקש במקומו. והנה מלבד שהביא רבינו בסי' צ"ג מאמר ז"ל בסוטה (ד' י"ד) מאי דכתיב "אחרי ה' אלקיכם תלכו וכו'", והוא מיוסד על מדת החסד, עוד הוסיף להביא דרש אחר על הפסוק "אחרי ה' ילכו כאריה ישאג", וכי אפשר לילך וכו', ושנו ושלו... ולא נמצא מימרא זו בש"ס, ורבינו היה מקובל בה בשם אותו אמורא וקבעה בספרו... וכאן יש להוסיף, שבא בזה לתקן חטא אחאב, וללמד דעת דאפילו במדת החסד, אין לזוז מרצונו יתברך שהוא כאריה ישאג. וידוע כי הארי יש לו מדת חסד וגבורה, חסד עם השפלים, וגבורה לנקום ברצח את המעמידים פנים נגדו, ויותר יש סגולה בלב האריה להכיר אדם שנושא צלם אלוקים וכדאיתא בשבת (קנ"א ע"ב) אריא אבי תרי לא נפיל וכו', דאמר רמי בר אבא אין חיה שולטת באדם אלא אם כן נדמה לו כבהמה... והכי נמי יש לו לאדם להתנהג במדותיו לפי רצונו של הקב"ה וכמו שאמר דוד המלך ע"ה "הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט", ופרסם רבינו מדה זו לתקן עותתו של אחאב.

הנצי"ב מסביר את גרסתו של רב אחאי גאון בשאלתות על פי שורש נשמתו².

בכמה סוגיות, אף בהלכה, עולה כי מחלוקת בין חכמים קשורה להבדלים מהותיים ביניהם בהשקפת עולם, בתפיסת הנושא הכללי או אף בשורשם, על פי מה שגילו לנו חכמי האמת. להבנה זו יש כדי לתת טעם ותוספת הבנה בביאור שיטתם בכל מקום פרטי.

יש להדגיש, שיש צורך בזהירות מופלגת ובעבודה גדולה על מידת הענווה, בעת העיסוק בדעתם של קדושי עליון, וקל וחומר בשרשם. אולם, אחר כל הזהירות, תורה היא וללמוד אנו צריכים. חכמים העמידו בפנינו את הצורך לדעת מי הוא בעל השמועה העומד לעינינו, והדבר כולל כל ענייניו של בעל השמועה. אכן, האר"י עמד פעמים רבות על שרשי נשמות הצדיקים, והאיר על ידי זה מאמריהם והנהגותיהם.

ואחר כל הדברים וקודם לכל הדברים, יש לבקש מחילה על קטנות הסתכלותנו ועל שגיאותינו, ועל ההעזה לגעת בקצות דרכי גדולי הדורות שאיננו ראויים להיות אף עפר תחת כפות רגליהם.

השיעורים הקשורים לכלל זה:

ברכות	סמיכת גאולה לתפילה	עמוד 85
כתובות	"מה טיבו של עובר זה"	עמוד 229
קידושין	קידושי כסף לבית שמאי	עמוד 270
בבא קמא	חצי נזק צרורות	עמוד 320
בבא קמא	שמין לשואל	עמוד 360
סנהדרין	גאולה ותשובה	עמוד 546

² ועיי' ב"מצוה ברה" ח"א מצוה ח' - והלכת בדרכיו (מהדו"ב עמ' קל"ז), בביאור הדברים.